

გლობალური და ეროვნული უსაფრთხოების თანამშრომლობის რეგულაციის თავისებურებები

მაკა ბულიშვილი

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის

პოლიტიკური მეცნიერების სადოქტორო

პროგრამის დოქტორანტი

Makabule66@yahoo.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-2657-8473>

DOI: 10.52340/splogos.2025.03.03

აბსტრაქტი

გლობალიზაციის ფენომენი გახდა მთავარი დომინანტური ფაქტორი თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებისა და მან მიიღო გრანდიოზული მასშტაბები. თანამედროვე საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემაში წარმოჩენილი საფრთხეები და გამოწვევები სულ უფრო მეტ აქტუალობას იძენს. საერთაშორისო საზოგადოების წინაშე დგება ისეთი მწვავე და პრობლემური მოვლენები, რომლებიც მანამდე არ იყო წარმოჩენილი. უშუალოდ საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემაზე გლობალიზაცია ახდენს უდიდეს გავლენას და მისი კოორდინატთა ათვლის წერტილები თამაშობენ გარკვეულ როლს მის ფორმირებაზე. ამ ფონზე, საფრთხეების ახალი სახეობების დაფიქსირება, რომელთაც გააჩნიათ მთავარი არსი – ასიმეტრიულობა, არის ძირითადი განსამზღვრელი გარემოება. როდესაც საუბარია სიმეტრიასა და ასიმეტრიაზე საერთაშორისო ურთიერთობებში, საყურადღებოა, რომ ისინი გამოიყენებიან მთელი ობიექტების ანალიზისთვის, ასევე მათი სტრუქტურების და შემადგენელი ნაწილების შესასწავლად. აღსანიშნავია, რომ ორივე მცნება სასარგებლოა ერთი მთლიანის ნაწილების ურთიერთობების ანალიზისთვის და არა ცალკეული, დამოუკიდებელი ელემენტებისთვის. მნიშვნელოვანია ამ კონცეფციების საბუნებისმეტყველოდან სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებებში გადაზრდა და მისი ანალიზი.

აღნიშნული თემის განხილვა განპირობებულია, თუ როგორ მოქმედებენ ასიმეტრიული საფრთხეები, გლობალიზაციის პირობებში, საერთაშორისო პოლიტიკური მოვლენებზე და რამდენად ახორციელებენ ისინი გავლენას ამ კუთხით. საკვლევი მიმართულების აქტუალობა განპირობებულია საერთაშორისო საზოგადოების არაერთგვაროვანი წარმოდგენებით, თუ როგორ მოქმედებს გლობალიზაცია, ერთი მხრივ, ხოლო, მეორეს მხრივ კი, რომელი სახის გამოწვევებს ავითარებს აღნიშნული ფენომენი. უმეტესწილად მსოფლიო პოლიტიკაში მიმდინარე კონფლიქტებში მონაწილე მხარეები ერთმანეთს უპირისპირდებიან ეთნიკური ნიშნით, თუმცადა მათი ესკალაციის მასშტაბი გადის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და ეკოლოგიურ მოტივაციაზე. საერთო ჯამში უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ შეიძლება ზოგად კონტექსტში განისაზღვროს გლობალიზაციის არსი. ერთ-ერთი განსაზღვრებით: საბოლოო ჯამში გლობალიზაცია თავისი არსით წარმოადგენს ისეთ

მოვლენას, სადაც მასში ჩართული აქტორები და ინსტიტუტები (მხედველობაში საერთაშორისო დონის) უშუალოდ ახდენენ გავლენას გლობალური პოლიტიკის მოვლენებსა და მათ განვითარებასაც. ამით ისინი ახორციელებენ ამ მოვლენების წარმართვას, კონტროლს და ტენდენციებსაც საზღვრავენ.

საკვანძო სიტყვები: გლობალიზაცია, უსაფრთხოება, ასიმეტრიული საფრთხეები, საერთაშორისო ურთიერთობები, რეგულაციის თავისებურებები

Peculiarities of Regulating Global and National Security Cooperation

Maka Buleishvili

Doctoral Student of the Political Science PhD Program

Caucasus International University

Makabule66@yahoo.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-2657-8473>

Abstract

The phenomenon of globalization has become the dominant factor in modern international relations and has reached a grand scale. The threats and challenges emerging in the contemporary international security system are gaining increasing relevance. The international community faces acute and problematic developments that had not previously appeared. Globalization exerts a significant influence on the international security system itself, and its reference points play a certain role in shaping it. Against this background, the emergence of new types of threats characterized by their asymmetric nature has become a major defining circumstance. When discussing symmetry and asymmetry in international relations, it is important to note that these concepts are used for analyzing entire entities, as well as for studying their structures and components. Both notions are useful for examining the relationships among parts of a whole, rather than for analyzing separate, independent elements. It is crucial to trace the transformation of these concepts from natural sciences into the realms of social and political sciences and to analyze their implications. In most global political conflicts, the opposing sides often confront each other on ethnic grounds; however, the scale of their escalation extends beyond ethnic dimensions to include political, economic, and ecological motivations. Overall, it should be noted that the essence of globalization can be defined in a general context. According to one definition, globalization ultimately represents a process in which the participating actors and institutions (at the international level) directly influence and shape global political developments. Through this process, they steer, control, and define the trends of these global phenomena.

Keywords: Globalization, Security, Asymmetric Threats, International Relations, Regulatory Characteristics

კვლევის მიზანია განვიხილოთ საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების პოლიტიკა, ჯანდაცვის უსაფრთხოების ცნება და მისი განვითარებისა და ჩამოყალიბების ისტორია.

კვლევის ამოცანაა წარმოვაჩინოთ პიროვნების უსაფრთხოება, რომელიც წარმოადგენს გლობალური უსაფრთხოების შემადგენელ ნაწილს.

კვლევის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს ამერიკელი მეცნიერის რიჩარდ კოენის „თანამშრომლობითი უსაფრთხოების“ თეორია, რომელის მიხედვით, გავრცელებულ საერთაშორისო უსაფრთხოების ორ კონცეფციას – კოლექტიურ უსაფრთხოებასა და კოლექტიურ თავდაცვას ემატება კიდევ ორი მნიშვნელოვანი კომპონენტი, რომელიც მოიცავს ინდივიდუალურ უსაფრთხოებასა და სტაბილურობის შენარჩუნებას. სოციალური კონსტრუქტივიზმის თეორია, რომლის თანახმადაც ადამიანების ცნობიერება და გამოცდილებაზე დაფუძნებული ცოდნა გავლენას ახდენს მოვლენათა შეფასებაზე.

ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია ადამიანის უსაფრთხოების პოსტბიპოლარული ეპოქის თეორიულ მიმართულებაზე, რომელიც გამოყოფს ადამიანის და პიროვნების ინდივიდის უსაფრთხოების პირობებს ცვალებად საერთაშორისო პოლიტიკური პროცესებისას და მათ გავლენას გეოპოლიტიკურ მოვლენებზე.

კვლევა ეფუძნება თვისებრივი კვლევის მეთოდს.

მოვიძიეთ და დავამუშავეთ რელევანტური სამეცნიერო ლიტერატურა, სამეცნიერო ბაზებისა და საძიებო სისტემების გამოყენებით გავეცანით დოკუმენტებსა და მეორეულ ინფორმაციას. ჩავატარეთ სიღრმისეული ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუები.

კვლევის **მეცნიერულ სიახლეს** წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ სამეცნიერო სივრცეში პირველად ხდება ჯანდაცვის პოლიტიკის უსაფრთხოების განხილვა პოლიტიკის მეცნიერების ჭრილში. მნიშვნელოვანია ასევე ჯანდაცვის უსაფრთხოების როლისა და გავლენის წარმოჩენა საქართველოს პოლიტიკურ განვითარებაზე.

შესავალი

თანამედროვე საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემის პერიოდში იზრდება ახალი სახის გამოწვევებისა და საფრთხეების იდენტიფიცირება და მათი თავიდან აცილების ტენდენციები. უსაფრთხოებისა და თავდაცვის თემა ყოველთვის წარმოადგენდა საერთაშორისო ურთიერთობებისა და პოლიტიკის მთავარ საკითხებს სულ მცირე 70 წლის განმავლობაში, განსაკუთრებით, „ცივი ომის“ დაწყებისთანავე. ამავე დროს არის მოსაზრება, რომ საერთაშორისო ურთიერთობები წარმოადგენს მსოფლიოს გადარჩენის შესწავლის მეცნიერებას, სადაც უსაფრთხოების ასპექტი არის მისი მაღალი დონის ანალიზის საფეხურს და კვლევის უფრო ფართო მოდელს (ამავე დროს, ეს მეცნიერება მოიცავს მასობრივი განადგურების შეიარაღებისა და მისი

გავრცელების შესწავლის თემასაც). თუმცა, უსაფრთხოების პრობლემატიკა გახდა აქტუალური საკითხი პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ, როდესაც კაცობრიობა დაფიქრდა, თუ რა ტრაგიკული შედეგები მოიტანა მთლიანად კაცობრიობისთვის ამ ომმა. ამიტომაც საერთაშორისო პოლიტიკური სისტემის ახალბურად ჩამოყალიბებისას კიდევ უფრო მეტად იზრდება უსაფრთხოების როლი და ადგილი ამ სისტემის შემდგომი განვითარებისას. უკვე შემოვიდა სპეციალური ტერმინი, **გლობალური უსაფრთხოება**. **გლობალური (ისევე როგორც რეგიონული) უსაფრთხოება** – არის უსაფრთხოების ისეთი მოდელი, რომელიც ხორციელდება საერთაშორისო და სახელმწიფოთაშორისი ორგანიზაციების მეშვეობით, რომელიც დაფუძნებულია საერთაშორისო სამართლის პრინციპებსა და ნორმებზე, რომელთა განხორციელება აიძულებს სახელმწიფოებს, როგორც საერთაშორისო პოლიტიკის აქტორებს, უფრო მეტად გაუფრთხილდნენ სუვერენიტეტს ან მის უხეშ დარღვევაზე პასუხი აგონ. სწორედ საერთაშორისო სამართლი პრინციპები, ნორმები, ისევე როგორც საერთაშორისო საქმეები განკუთვნილია აქტორებისთვის. თუმცა, რეალურ სივრცეში, გლობალური უსაფრთხოება შეიძლება აღმოჩნდეს კონკრეტული საფრთხეების წინაშე, რომლებიც არ გამომდინარეობენ სახელმწიფოებისგან და საერთაშორისო სამართალიც კი უძლურია რაიმე ფორმით აღკვეთოს ისინი – მაგალითად, ტერორისტული ორგანიზაციების ფენომენი. ასეთი „გლობალიზაციისას“ გარკვეულწილად შეიცვალა მსოფლიო პოლიტიკური სისტემა და მისი შემადგენელი ელემენტები.¹⁶ ასეთი გაფართოებული ფორმატის ფარგლებში კიდევ უფრო ფართო ხდება მასში მონიჭილ აქტორების რაოდენობა, რომელთა შორის მოაზრებიან – სახელმწიფოები, საერთაშორისო ორგანიზაციები და არასამთავრობო ორგანიზაციები. ამასთან ერთად, ზოგიერთი მკვლევარის აზრით, ასეთი სახის სისტემაში შეყვანილი არიან ისეთი ტიპის აქტორები, როგორებიცაა: მრავალეროვნული კორპორაციები (როგორც არასამთავრობო ორგანიზაციების ნაირსახეობა მოქმედნი მაღალი დონის პოლიტიკურ არენაზე), ასევე მოგვიანებით გამოჩნდნენ თვისობრივად ახალი სახის აქტორები, რომლებიც პირობითად შეიძლება ვუწოდოთ „ჰიბრიდული აქტორები“, რომლებსაც გააჩნიათ საერთაშორისო ურთიერთობების სისტემის აქტორებისთვის დამახასიათებელი კომბინებული ნიშან-თვისებები (ამაზე ქვემოთ ვისაუბრებთ). ამ კონტექსტში აღსანიშნავია ხაზი გაესვას იმ გარემოებას, რომ 21-ე საუკუნეში საერთაშორისო პოლიტიკური და საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემებისთვის დამახასიათებელია ახალი ტიპის აქტორთა და მოვლენების შემდეგი სახის ერთობლიობა: გლობალური ვაჭრობა და ფინანსები, საკომუნიკაციო და საინფორმაციო ქსელები (ვირტუალური გარემო და კიბერუსაფრთხოება, სადაც არ არსებობს არავითარი რეგულაცია), სოციალური და რელიგიური მოძრაობები, კულტურული ტრანსფორმაცია, ისევე როგორც სიღარიბე, სიღუხჩირე და მათთან დაკავშირებული პრობლემები („სამხრეთ-სამხრეთ“ გეოპოლიტიკური მოდელი).

¹⁶ გუგული მადრაძე, ვახტანგ მაისაია – “ჰიბრიდული ომი: 21-ე საუკუნის საერთაშორისო უსაფრთხოების პრობლემები”, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2020, გვ. 89

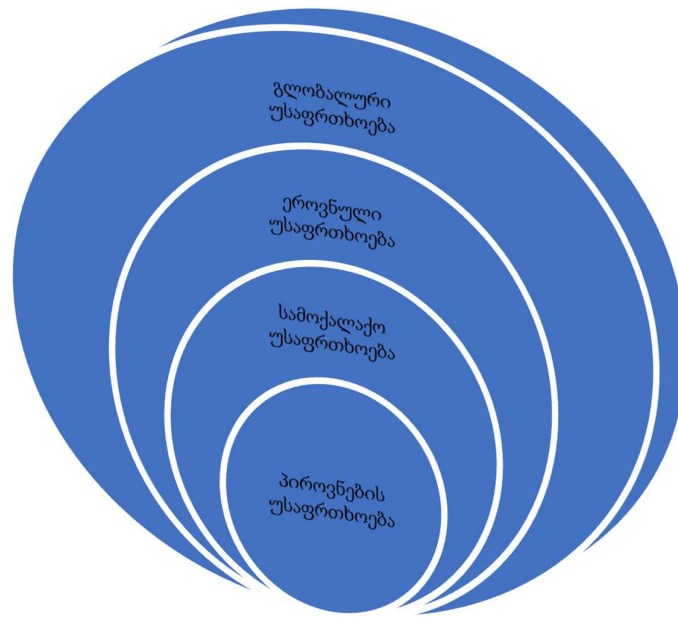
ჯანდაცვის უსაფრთხოების არსი და მისი თეორიული და პოლიტიკური პარამეტრები

როგორც ცნობილია, საერთაშორისო ურთიერთობები ასევე განიხილება ისეთ სამეცნიერო და აკადემიურ დარგად, რომლის მეოხებითაც შეიძლება ახალი გლობალური პრობლემების დაძლევა და ძველი პრობლემების უკეთ აღქმა. ამ მოსაზრებას ადასტურებს ის გარემოებაც, რომ დღევანდელ პირობებში, ხორციელდება რევოლუციური გარდაქმნები, როგორც თვისობრივი, ისე ხარისხობრივი ხასიათის, რომლებიც ცვლიან უშუალოდ საერთაშორისო ურთიერთობების არსსაც. საქმე ისაა, რომ მიმდინარე საერთაშორისო პოლიტიკური მოვლენები გლობალიზაციისას, წინა საუკუნეებში ჩამოყალიბებული პოლარულობის საერთაშორისო რეჟიმი იცვლება¹⁷. უკვე გაჩნდა ისეთი ცნებები, როგორებიცაა: „ასიმეტრიული საფრთხეები“, „გამოწვევები“, „გლობალისტიკა“, „კიბერომი“, „ენერგოუსაფრთხოება“, „თანამშრომლობითი უსაფრთხოების პრინციპი“, „პიროვნების უსაფრთხოება“, „ეთნიკური წმენდა“, „გლობალიზმი“ და ა.შ. ფაქტობრივად თვისობრივად იცვლება ის საერთაშორისო ურთიერთობების გარემო, სადაც მოქმედებს საქართველო და ჩვენი ქვეყანა უკვე გახდა მონდიალისტური სამყაროს განუყოფელი წევრი. რაც შეეხება საერთაშორისო უსაფრთხოებას, ისიც წარმოადგენს მრავალდარგობრივ და ინტერდისციპლინარულ მიმდინარეობას, რომელიც თავის თავში აერთიანებს ისეთ სამეცნიერო დარგებს, როგორებიცაა - გეოპოლიტიკა, სამხედრო მეცნიერება, სტრატეგიული კვლევები, გეოეკონომიკა, ენერგეტიკული უსაფრთხოება, კონფლიქტოლოგია, პოლიტილოგია და ა.შ. საერთაშორისო უსაფრთხოების კუთხით კი, განვითარდა და გამოჩნდა ისეთი ახალი ტერმინები, როგორებიცაა: *ომი და მშვიდობა, ძალთა ბალანსის კონცეფცია, შეიარაღების რბოლა, შეიარაღებაზე კონტროლი და განიარაღება*, და ა.შ.

ამის მიუხედავად, თვით ტერმინი „უსაფრთხოება“ კვლავ რჩება მთავარ გარემოებად და ასახავს ყველა იმ პროცესს, რომელიც ვითარდება როგორც ერთი, რომელიც სახელმწიფოს შიგნით, ისე საერთაშორისო პოლიტიკის დონეზე. უშუალოდ ტერმინ „უსაფრთხოებას“ აქვს რამდენიმე განსაზღვრება და რომელიმე ერთ, რომელიმე განსაზღვრებაზე რთულია საუბარი. თუმცა, მათგან შესაძლებელია გამოიყოს ყველაზე მარტივი განსაზღვრება, რომელიც გულისხმობს, რომ „**უსაფრთხოება** – რისკების, საფრთხეების, გამოწვევებისა და საშიშროებებისგან თავდაცვისუნარიანობა“¹⁸. უსაფრთხოების მოდელები შემდეგნაირად გამოიხატება:

¹⁷ **პოლარობა** - განსაზღვრულ სისტემაში გარკვეული მნიშვნელოვანი აქტორების ქმედება, რომლებიც განსაზღვრავენ მის არსს და თვით ამ აქტორების წყობას, რომლის მიმართაც სხვა აქტორებს უწევთ გამომხატულება (კოალიციების შექმნის ან მიუმხრობლობის დეკლარაციის გზით). პოლარობას აქვს რამდენიმე ნაირსახეობა: უნიპოლარობა – ერთი სუპერსახელმწიფოს სრული ჰეგემონობა, ბიპოლარობა, ტრიპოლარობა და ა.შ.

¹⁸ გ. მაღრაძე და ვ. მაისაია „21-ე საუკუნის საერთაშორისო პოლიტიკა და „თანამშრომლობითი უსაფრთხოების თეორია“: მითი და რეალობა – რეგიონული და გლობალური ასპექტები“, გვ.22-23, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2017.

მთლიანად უსაფრთხოების საწყისს ელემენტს წარმოადგენს – **პიროვნების უსაფრთხოება**, რომელიც უკვე ცალკე წარმოადგენს გლობალური უსაფრთხოების შემადგენელი ნაწილს, ხოლო შემდეგ დონეზე მოდის **სამოქალაქო უსაფრთხოება**, რომელიც, თავის მხრივ, არის ეროვნული უსაფრთხოების სისტემის შემადგენელი ნაწილი, ხოლო შემდეგში კი მოდის უშუალოდ – **ეროვნული უსაფრთხოება**.

21-ე საუკუნის საერთაშორისო ურთიერთობებში გაიზარდა არა მარტო სახელმწიფოების, არასამთავრობო ორგანიზაციების, სახელმწიფოთაშორისი ორგანიზაციების, არასახელმწიფოებრივი გაერთიანებების და ბიზნესსტრუქტურების როლი და ადგილი, არამედ პიროვნებების, რომლებსაც შეუძლიათ გავლენა მოახდინონ მსოფლიო პოლიტიკურ პროცესებზე. **პიროვნების უსაფრთხოება** – ადამიანის და ადამიანთა ჯგუფის მთავარი ღირებულებების და სიცოცხლისუნარიანობის დაცულობა ყველა იმ საფრთხისაგან, რომლებიც უქმნიან საშიშროებას მთლიანად საერთაშორისო პოლიტიკის სისტემას და წესებს და ქმნიან არასტაბილურობის გარემოს.

პიროვნული უსაფრთხოების განსამზღვრელი და ადამიანის უფლებების დაცვის მნიშვნელოვანი გარანტიის შექმნილი დოკუმენტები მოიცავენ შემდეგს:

- **ადამიანის უფლებათა დაცვის უნივერსალური დეკლარაცია** – მიიღეს გაეროს გენერალურ ასამბლეაზე 1948 წელს. აღნიშნული დოკუმენტი იყო პირველი საერთაშორისო აქტი მეორე მსოფლიო ომის განმავლობაში ჩადენილი დანაშაულობების საპასუხოდ და მცდელობა დაცულიყო ადამიანის უფლებები საერთაშორისო დონეზე;
- **გენოციდის დროს ჩადენილი დანაშაულობების პრევენციისა და დასჯის კონვენცია** – დოკუმენტი მიღებული იქნა 1948 წელს. კონვენციის მიხედვით

ჩამოყალიბებულია განსაზღვრება, თუ რას წარმოადგენს გენოციდი.¹⁹ ამჟამად 145 ქვეყანას აქვს რატიფიცირებული (დამტკიცებული) დოკუმენტი;

- **ჟენევის კონვენცია** – შემუშავებული და დამტკიცებულ იქნა 1948 წელს და მოიცავს ოთხ ძირითად მომენტს: შეიარაღებული ძალების მოქმედებებს ხმელეთსა და ზღვაზე, ომის ტუსაღებისა და სამოქალაქო პირების უფლებებს. დოკუმენტი განსაზღვრავს კონფლიქტის დროს რას წარმოადგენს და არ წარმოადგენს კანონიერ ქმედებად და მიზანია ადამიანების დაცვა ყველაზე მოწყვლად პირობებში, განსაკუთრებით საომარი მოქმედებების დროს;
- **ქალებისა და ბავშვების უფლებების დაცვის კონვენცია საომარი მოქმედებებისა და საგანგებო სიტუაციების დროს** – დამტკიცებული იყო გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ 1948 წელს, რადგან მისი აუცილებლობა გახდა მანამდე არსებულ კონფლიქტებში ქალთა და ბავშვების უფლებების საშინელი დარღვევების გამო. დეკლარაცია მოუწოდებს სახელმწიფოებს შეაჩერონ ნებისმიერი სახის დანაშაული, ძალადობა და კრიმინალური ქმედება, რომელიც ჩადენილ იქნა ასეთი მოწყვლადი ადამიანების მიმართ.

21-ე საუკუნეში გლობალური უსაფრთხოების პირობებში, გამოიკვეთა ახალი, მანამდე (მხედველობაშია 20-ე საუკუნეში არსებული საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემა) უცნობი მოვლენა ასიმეტრიულობა. რეალურად სწორედ ასიმეტრიულობასთან არის ასოცირებული ტრანსნაციონალური საფრთხეების ფენომენი. ზოგად კონტექსტში უნდა აღინიშნოს, რომ ტერმინი **ასიმეტრიულობა** – არის საერთო შედარებითობის საფუძვლის არარსებობა, შესაძლებლობათა ასპექტი, რომელთა შედარება წარსულ გამოცდილებასთან შეუძლებელია.

ამ კონტექსტში აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ჯანდაცვის სფეროში უსაფრთხოების ფაქტორი განისაზღვრება ე. წ. „რბილი უსაფრთხოების“ თეორიის საფუძველზე, რომელიც ითვალისწინებს შემდეგს – სახელმწიფოთა და სხვა აქტორების კეთილდღეობისა და უსაფრთხოების პირობების ხელშეწყობა სხვა მექანიზმების გამოყენებით, რომელიც არ ითვალისწინებს სამხედრო სახის მიდგომას²⁰. ამ თეორიის ფორმატში ასევე განიხილება მოდელი ე. წ. „საზოგადოებრივი უსაფრთხოების დილემა“ (the societal security dilemma), რომელიც გულისხმობს ურთიერთწინააღმდეგობრივი მოვლენების ფონზე, რასაც საზოგადოების მხრიდან განხორციელებული ქმედებები უსაფრთხოების განმტკიცების მიზნით იწვევს ისეთ შედეგებს, რომლებიც უფრო მეტად ზრდის მოწყვლადობის დონეს. მოცემულ პირობებში, აღნიშნული ქმედებები გამომდინარეობს შიდასაფრთხის ფაქტორებიდან და არა საგარეოდან (იგივე თუნდაც, კორუფცია, კერძო სამხედრო კომპანიები, სუსტი ძალოვანი სტრუქტურები და ა. შ.)²¹. უნდა აღინიშნოს, რომ ჯანდაცვისა და უსაფრთხოების ფენომენს შორის

¹⁹ გენოციდი (ლათინური cedeo – ვკლავ, genos – ერს) – ერის ან ეთნოსის მასობრივი განადგურება

²⁰ Collins A. "Contemporary Security Studies", second edition, p.499, Oxford University Press, N.Y., 2007.

²¹ Collins A. "Contemporary Security Studies", second edition, p.499, Oxford University Press, N.Y., 2007.

არის მთავარი კორელაცია, რომელიც გამოიხატება გლობალიზაციის პროცესით, რამაც საგარეო საფრთხეები გარდაქმნა საშინაოდ და შექმნა არაერთი ახალი სახის საფრთხე და რისკი სუვერენული სახელმწიფოებისთვის. გლობალიზაციისა და საერთაშორისო საზოგადოების ჯანდაცვის პირობების განსაზღვრის საკითხში გამოიკვეთება შემდეგი გლობალური ტენდენციები, რომლებიც უშუალოდ გავლენას ახდენს ჯანდაცვის ფენომენის გარდაქმნას გლობალური უსაფრთხოების ერთ-ერთ სერიოზულ ფუნდამენტად, მათგან გამოიყოფა შემდეგი:

1. დემოგრაფიული გლობალიზაცია
2. ეკონომიკური გლობალიზაცია
3. ეკოლოგიური გლობალიზაცია
4. ტექნოლოგიური გლობალიზაცია
5. კულტურული გლობალიზაცია.

სწორედ ამ ხუთი ფაქტორის და გლობალური ტრენდის ფონზე ჩამოყალიბდა ჯანდაცვის სახელმწიფო უსაფრთხოების მოდელი²². ამის ერთ-ერთ მთავარ გამოხატულებას წარმოადგენს ჯანდაცვის საერთაშორისო ორგანიზაცია, რომელიც, თავის მხრივ, წარმოადგენს გაეროს სპეციალიზირებულ სააგენტოს და მისი როლი და ადგილი კიდევ უფრო გახდა ძლიერი და სტრატეგიული 2020-2022 წლებში „კოვიდის“ საერთაშორისო პანდემიის განვითარების ფონზე, რომელიც უკვე გარდაიქმნა გლობალური ღონის ასიმეტრიულ ტრენდცენტრულ საფრთხედ.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ჯანდაცვის უსაფრთხოება შემდეგნაირად განვსაზღვროთ: ჯანდაცვის უსაფრთხოება – წარმოადგენს საზოგადოებრივი უსაფრთხოების შემადგენელ მიმდინარეობას, რომელიც მჭიდროდ არის დაკავშირებული ასევე უსაფრთხოების სხვა სახის განზომილებებთან და რომელიც განიხილავს ეპიდემიოლოგიურ, სანიტარულ, ბიოლოგიურ, ბაქტერიოლოგიურ გამოწვევებისა და საფრთხეების წინააღმდეგ სამედიცინო საშუალებათა მობილიზებასა და მათ წარმართვას ეროვნული უსაფრთხოების დაგეგმარების პრინციპების საფუძველზე.

საერთაშორისო უსაფრთხოების თანამედროვე სისტემის ჩამოყალიბება გლობალიზაციისას

მიმდინარე 21-ე საუკუნის საერთაშორისო უსაფრთხოების პირობებში წარმოიშვა ახალი სახის გამოწვევები და საფრთხეები, რომელთა შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია ახალი სახის სამხედრო კონფლიქტებს. მოცემული კონფლიქტების დინამიკა ფართოდ სცილდება წმინდა სამხედრო სახის განზომილებას და გადადის

²² Hough P., Malik S., Moran A., Pilbeam B. "International Security Studies: Theory and Practice", pp.258-259, Taylor and Francis Group, London, 2015.

არასამხედრო სახის დაპირისპირების ფორმატში, რაც გამოწვეულია სოციალური და ეთნიკური მიზეზებით. ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტი, როგორც თანამედროვე სამხედრო კონფლიქტის მოდელი, განისაზღვრება სხვადასხვა გარემოებებით. სწორედ გემანელი სოციოლოგის გუსტავ დარენდოფის აზრით, სამხედრო კონფლიქტი იწვევს დიდ სოციალურ ცვლილებებს, ხოლო ერთნოპოლიტიკურ კონფლიქტის გამომწვევ მიზეზად „სოციალური კონფლიქტი“ მოიაზრება²³.

თანამედროვე პირობებში, საერთაშორისო წესრიგის ჩამოყალიბება განისაზღვრება ძირითადად ისტორიული, პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ფაქტორებით. ამგვარი საერთაშორისო წესრიგის დინამიკა არის ძალიან მობილური და მუდმივად ცვალებადი. მასში მინაწილე აქტორების გეოპოლიტიკური ინტერესები, მათი ტექნოლოგიური წინსვლისა და გლობალური ლიდერობისკენ სწრაფვა განაპირობებს გარკვეულ, საერთაშორისო წესრიგის არქიტექტონიკის კონტურებს. ამ კუთხით შეიძლება განხილულ იქნას ის მთავარი აქტორები, რომლებიც განსაზღვრავენ დიდი გლობალური გავლენის ცენტრების დინამიკას და მათ როლს მიმდინარე საერთაშორისო/მსოფლიო წესრიგის ჩამოყალიბებაში. ამავე დროს, ახალი სახის მსოფლიო წესრიგის ცვლილება შეიძლება გამოიწვიოს ეკონომიკურმა ურთიერთდამოკიდებულებამ და გლობალიზაციის ფენონომენმა. მაგალითისთვის მოსაყვანია გლობალური ვაჭრობა და საერთაშორისო ინვესტიციების გაფართოება, მრავალეროვნული კორპორაციებისა და საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტების საქმიანობების გაზრდა, რაც ახორციელებს ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულების საკითხს საერთაშორისო წესრიგის აქტორებს შორის. ასეთი ეკონომიკური სახის ურთიერთკავშირი იწვევს იმგვარი თანამშრომლობის პირობების შექმნას, რომელიც, თავის მხრივ, დაფუძნებულია კონკურენციასა და კონფლიქტური გენომის ინიცირებაზე, ეს კი, მნიშვნელოვნად ახდენს გავლენას მსოფლიო წესრიგზე. „თავდაპირველად აღსანიშნავია, რომ ზოგადად, სისტემას ახასიათებს, როგორც სტაბილური ასევე არასტაბილური მიდგომები“²⁴.

გლობალიზაციისას ძალას კარგავს ისეთი ცნება, როგორიცაა ნაციონალური სუვერენიტეტი, იმის საპირისპიროდ, რაც იყო მანამდე, როდესაც საერთაშორისო ურთიერთობათა პრაქტიკასთან მიმართებაში მთავარ მოქმედ პირებად გვევლინებოდნენ სახელმწიფოები. ამჟამად, ფორმირების სტადიაში იმყოფება ახალი, უფრო რთული მსოფლიო სისტემა. მასში ნაციონალურ სახელმწიფოებთან ერთად უმნიშვნელოვანესი ადგილი უკავიათ საერთაშორისო ინსტიტუტებსა და ტრანსნაციონალურ სუბიექტებს. დგინდება ახალი მსოფლიო წესრიგი, სადაც ნაციონალურ ინტერესებზე დომინირებენ საერთაშორისო ვალდებულებები და ნორმები.

²³ Rudolf Dahrendorf „Class and class conflict in industrial society“, PP 239-240, CA Stanford University Press, California, 1959.

²⁴ ალექსანდრე რონდელი, „საერთაშორისო ურთიერთობების თეორია“, გვ.41, გამომცემლობა, „ინტელექტი“, მესამე განახლებული გამოცემა, თბილისი, 2006.

თუმცა, გლობალიზაციის შემთხვევაშიც კი, სახელმწიფო რჩება მთავარ პოლიტიკურ აქტორად, რომელიც განსაზღვრავს საერთაშორისო პოლიტიკური პროცესების დინამიკას და რაობას. ამ კუთხით, ნებისმიერი სახელმწიფო ზრუნავს თავის ეროვნულ უსაფრთხოებაზე და ცდილობს მაქსიმალურად უზრუნველყოს იგი²⁵. მაგრამ ყველაზე ძლიერ სახელმწიფოსაც კი არ შეუძლია აბსოლუტურად იყოს დარწმუნებული, რომ მის ეროვნულ უსაფრთხოებას საფრთხე არ ემუქრება, ვინაიდან ის არ არის ერთადერთი, ვინც ამ პრობლემის მოგვარებაზე ზრუნავს, და მისი მეზობელი თუ მოქიშპე სახელმწიფოები, მის პარალელურად, გამალებით აუმჯობესებენ და ხვეწენ თავიანთ უსაფრთხოებას. ამგვარად, ყველა ქვეყანა, სურს მას ეს თუ არა, იძულებულია გააძლიეროს თავისი სამხედრო და სამხედრო-ეკონომიკური შესაძლებლობები. როგორც ალექსანდრე რონდელი აღნიშნავს თავის წიგნში „საერთაშორისო ურთიერთობები“, „რადგან საფრთხე არა მხოლოდ ფიზიკურად არსებობს, არამედ ხშირად ძალზე სუბიექტურადაც და იგი ყველას მიერ განსხვავებულად აღიქმება, უსაფრთხოებას მნიშვნელოვანი ფსიქოლოგიური ასპექტიც ახასიათებს. უსაფრთხოების ფსიქოლოგიური ასპექტები მის ობიექტურ შეფასებასა და აღქმას მეტად ართულებს და, ხშირ შემთხვევებში, ეროვნული უსაფრთხოების პრიორიტეტებისა და პოლიტიკის განსაზღვრისას, არარაციონალური გადაწყვეტილებების მიღებას განაპირობებს.“²⁶

საერთაშორისო ურთიერთობებისთვის, გლობალიზაცია არის ერთ-ერთი ძირითადი ასიმეტრიული საფრთხე, რადგან აღნიშნული ფენომენი ახორციელებს ერი-სახელმწიფოს სუვერენულობის სრულ დეგრადირებას და ურთიერთდამოკიდებულობის ფაქტორის გათვალისწინებით კიდევ უფრო ხელს უწყობს სახელმწიფოს პოლიტიკური მოწყვლადობის პირობების შექმნას. ამ პროცესის დროს, ხორციელდება საშინაო და საერთაშორისო მოვლენების ერთ დონეზე დაყვანა. აქედან გამომდინარე, გლობალიზაცია უკვე ახორციელებს გავლენას საერთაშორისო პოლიტიკურ მოვლენებზე. ამას გარდა, გლობალიზაციას აქვს საკმაოდ ბევრი ბერკეტი მოახდინოს უშუალო ზეგავლენა ასევე საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემაზეც. გლობალიზაციის გამოვლინების კონკრეტული დეტერმინანტებიც არსებობს, რომლებიც განსაზღვრავენ მის რაობას და არსს თანამედროვე საერთაშორისო წესრიგისას. ამ მხრივ გამოსაყოფია ხუთი სახის ასეთი დეტერმინანტი, სახელდობრ:

- ყველა სახის სახელმწიფოებრივი საზღვრების გაქრობა;

²⁵ ნინო ჟვანია, „საერთაშორისო პოლიტიკური ეკონომია“, სოციალური მეცნიერების ცენტრი, გვ.60. თბილისი, 2006.

²⁶ რამაზ ჩაჩუა, „რუსეთის საინფორმაციო პოლიტიკა „რბილი ძალის“ კონცეფციის კონტექსტში“, დაიბეჭდა სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის ნაშრომთა კრებულში „ფსიქოლოგია და თანამედროვე გამოწვევები“, გვ. 86-88, დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია, თბილისი, 2021.

- ურთიერთდამოკიდებული პრობლემების გაჩენა და მათი აყვანა გლობალურ დონემდე;
- რამდენიმე დიდი სახელმწიფოს მიერ მსოფლიო პოლიტიკურ პროცესებზე ჰეგემონობის მოპოვება;
- ყველა საერთაშორისო პროცესისა თუ მოვლენის გლობალიზირება;
- ერი-სახელმწიფოებისთვის ეროვნული კულტურული ფასეულობებისა და თვითმყოფადობის შეგრძნების გაქრობა.

ასევე საინტერესოა, განხილულ იქნას ის ტენდენციებიც საერთაშორისო ურთიერთობებში, რომლებიც განისაზღვრება გლობალიზაციის უარყოფითი ფაქტორებით. ამ ფაქტორებს შეუძლიათ გამოიწვიონ სერიოზული პრობლემები მიმდინარე საერთაშორისო წესრიგისა და მათგან გამოსაყოფია შემდეგი:

- ❖ თანამედროე საერთაშორისო პოლიტიკის პირობებში სახელმწიფოებს აღარ ძალუძთ განხორციელონ ფიზიკური კონტროლი საკუთარი საზღვრები და ეროვნული უსაფრთხოების პროცესები ექვემდებარება ახალი ტექნოლოგიური განვითარებისა და მძლავრი ინფორმაციული ზეწოლის გავლენას;
- ❖ გლობალიზაცია საფუძვლიანად ცვლის საერთაშორისო ფინანსურ საინვესტიციო გარემოს, სადაც უცხოური ინვესტიციების მნიშვნელობა უფრო მთავარ ფაქტორს წარმოადგენს, ვიდრე შიდაეროვნული ინვესტიციები;
- ❖ თანამედროვე ტექნოლოგიების განვითარების ფონზე, იზრდება საინფორმაციო-ფსქიოლოგიური ომების გავლენა საერთაშორისო ურთიერთობების პროცესებზე და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენების მეშვეობით კიდევ უფრო უმართავი ხდება კონფლიქტური კერები, მაგალითისთვის შეიძლება მოყვანილ იქნას კოსოვოში ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტის გაღვივება და შემდგომი ესკალაცია, სწორედ ასეთი ტექნოლოგიების გამოყენების მეშვეობით;
- ❖ გლობალიზაციის დროს ომის არსი ძირუელად იცვლება და ღებულობს სამიშ ფორმებს, სადაც უკვე აღარ ხდება საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის პრინციპებისა და ნორმების გათვალისწინება, იცვლება მისი სტრატეგიული კულტურა და რთულდება მისი შეჩერების პროცესი;
- ❖ გლობალიზაციისას უფრო იოლად ხორციელდება წვდომა მასობრივი განადგურების იარაღის კომპონენტებზე და ამით საერთაშორისო ტერორიზმის საფრთხე კიდევ უფრო იზრდება;
- ❖ საბოლოოდ კი, შეიძლება ითქვას, რომ გლობალიზაციამ გარდაქმნა ტერორიზმის მოვლენა ლოკალურიდან გლობალურ დონემზე. იქედან გამომდინარე, რომ გლობალიზაციისას ხდება სხვადასხვა ჯგუფის მარგინალიზება. ასევე, გაიზარდა გლობალური სოციალური და ეკონომიკური

უთანასწორობა ხალხთა შორის. ტერორიზმი კი გარიყულ საზოგადოებას აძლევს შესაძლებლობას გამოხატოს თავისი ინტერესები.²⁷

დასკვნა

საერთაშორისო ტერორიზმი 21-ე საუკუნეში შეიქმნა გლობალური უსაფრთხოების ერთ-ერთ ყველაზე საშიშ გამოვლინებად და მასში ჩართული აქტორები ვერ უმკლავდებიან მას. საერთაშორისო ტერორიზმს აქვს ძალადობის გამოვლინების სახიფათო ტენდენცია, რომელსაც საფუძვლად უდევს კონკრეტული ტერორისტული ორგანიზაციის მხრიდან (მაგალითად, იგივე „ალ-კაიდა“) მისწრაფება განახორციელოს პოლიტიკური დამინება და განახორციელოს კონკრეტული სახელმწიფოთა შიგნით მოქმედი საზოგადოების სოციალური პარალიზება, პოლიტიკური მართვის ინსტიტუტების მოშლა და პოლიტიკური პროცესების გადაყვანა ანაქრონიზმის პროცესების დონემდე. სწორედ ასეთი ძალადობრივი მეთოდების გამოყენებით ტერორისტები აღწევენ თავიანთი ანტისაზოგადოებრივი ზრახვების სისრულეში მოყვანას. ამის შესახებ საერთაშორისო საზოგადოების წარმომადგენლები განგამის ზარებს რეკენ. ამის მაგალითია, 2002 წლის მარტში, ამერიკის პრეზიდენტ ჯორჯ ბუში უმცროსის ერთ-ერთ გლობალურ ფორუმზე სიტყვით გამოსვლა, სადაც მან აღნიშნა შემდეგი: „ყველა ერმა სერიოზულად უნდა განიხილოს ტერორის მზარდი საფრთხე და მისი კატასტროფული მასშტაბები – ტერორი, რომელიც შეიარაღებულია ბიოლოგიური, ქიმიური ან ბირთვული იარაღით.“²⁸

თანამედროვე პოლიტიკური აზრის გათვალისწინებით, გლობალიზაციის ფენომენი უნდა განისაზღვროს სოციალური ურთიერთობების აყვანა გლობალიზირებულ და ურთიერთინტეგრაციის მაღალი დონის მასშტაბებამდე. ასეთ პირობებში, სამივე დონის პროცესები, იგულისხმება გლობალური, რეგიონული და ლოკალური, არიან გადანაცვნული ერთმანეთთან და ახორციელებენ ურთიერთგავლენას ერთმანეთის მიმართ, თუმცა ისინი იყვნენ დამორებული დიდი მანძილით. მათ აქვთ ის მნიშვნელოვანი თვისება, რომ ერთ დონეზე დაწყებული პროცესები უშუალოდ ახდენენ სხვა დონეზე განვითარებულ მოვლენებზე, სქემით „ზევით-ქვევით“ და პირიქით²⁹.

გლობალიზაცია წარმოადგენს თანამედროვე ტერმინს და მისი კონცეფციის მიხედვით ძირეული გარდაქმნების პროცესი, პირველ რიგში, უკავშირდება კარდინალურ ცვლილებებს საერთაშორისო საზოგადოების სისტემასა და

²⁷ თინათინ ვახანია, „უსაფრთხოება და საერთაშორისო ტერორიზმი გლობალიზაციის კონტექსტში“, გამოქვეყნდა 16.02.2013 წელს, იხილეთ: <https://intermedia.8>.

²⁸ Андрей Фененко, «Современная История Международных Отношении 1991-2018», учебное пособие, сс. 196-197, Издательство «Аспект Пресс», Москва, 2019.

²⁹ ელდარ ისმაილოვი, ვლადიმერ პაპავა, „ცენტრალური კავკასია: გეოპოლიტიკური ეკონომიის ნარკვევები“, კავკასიის სტრატეგიული კვლევის ინსტიტუტი, თბილისი, 2007, გვ. 75

საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებში. ამ პროცესში ასევე დიდ ყურადღება ენიჭება კულტურული და სავაჭრო კომპონენტების როლის გაზრდას საერთაშორისო ურთიერთობებში. გლობალიზაციისას იზრდება ვაჭრობისა და ინვესტიციების მოცულობა და ურთიერთქმედებებით კიდევ უფრო მკვიდრდება ურთიერთდამოკიდებულების პროცესი. პოსტბიპოლარულ პერიოდში ასევე კარდინალურად შეიცვალა უსაფრთხოების განზომილება, რომელიც მარტივად გადავიდა ე. წ. „ხისტი“ განზომილებიდან ე. წ. „რბილი ძალის“ დონეზე. „ცივი ომის“ დასრულების შემდეგ საერთაშორისო ურთიერთობების მკვლევრებმა საჭიროდ მიიჩნიეს უსაფრთხოების ცნების რეფორმატირება და მის განზომილებაში ისეთი ელემენტების შეყვანა როგორებიცაა: ეკონომიკური, საზოგადოებრივი, ეკოლოგიური, საინფორმაციო დეტერმინანტები. სწორედ ამ ფონზე, დაიწყო ერი-სახელმწიფოს როლის შემცირება საერთაშორისო უსაფრთხოების პროცესებში. თუმცა, ამის მიუხედავად, სახელმწიფოები კვლავაც ინარჩუნებენ დომინანტურ პოზიციებს თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებში.

შემოადინიშნულიდან გამომდინარე უნდა გამოიყოს ის გარემოება, რომ გლობალიზაცია ახდენს პირდაპირ გავლენას თანამედროვე საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემის ჩამოყალიბებასა და თვისებრივ განვითარებაზე, უშუალოდ მოქმედებს რეგიონული უსაფრთხოების მოვლენებზე და ახორციელებს მათ გეოპოლიტიკურ ფორმატირებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გვენეტაძე ე., „საერთაშორისო უშიშროების ასპექტები“, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2017;
2. ისმაილოვი ე., პაპავა ვ., „ცენტრალური კავკასია: გეოპოლიტიკური ეკონომიის ნარკვევები“, კავკასიის სტრატეგიული კვლევის ინსტიტუტი, თბილისი, 2007;
3. მაისაია ვ, გუჩუა ა., „ნატო და არასახელმწიფოებრივი აგრესიული რელიგიური აქტორები“, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2020;
4. მალრაძე გ., მაისაია ვ., „ჰიბრიდული ომი: 21-ე საუკუნის საერთაშორისო უსაფრთხოების პრობლემები“, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2020;
5. მალრაძე გ., მაისაია ვ., „ჰიბრიდული ომი: 21-ე საუკუნის საერთაშორისო უსაფრთხოების პრობლემები“, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2020;
6. ჟვანია ნ., „საერთაშორისო პოლიტიკური ეკონომია“, სოციალური მეცნიერების ცენტრი, თბილისი, 2006;
7. რონდელი ა., „საერთაშორისო ურთიერთობების თეორია“, გამომცემლობა „ინტელექტი“, მესამე განახლებული გამოცემა, თბილისი, 2006;

8. ქარელი ს., „მასობრივი განადგურების იარაღი და ეროვნული უსაფრთხოების საკითხები: ბიოლოგიური იარაღის გავრცელების რისკი საქართველოში“, სამაგისტრო ნაშრომი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ინტერდისციპლინარული კვლევების ფაკულტეტი, თბილისი, 2017;
9. ჩაჩუა რ., „რუსეთის საინფორმაციო პოლიტიკა „რბილი ძალის“ კონცეფციის კონტექსტში“, დაიბეჭდა სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის ნაშრომთა კრებულში „ფსიქოლოგია და თანამედროვე გამოწვევები“, დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია, თბილისი, 2021;
10. Buzan B., Waever O. and De Wilde J. “Security, A New Framework For Analysis”, Lynne Reinner Publishers, London, 1998;
11. Cheluget B. “Impact of HIV/AIDS on Public Health Sector Personnel in Kenya”, presentation to the ECSA Regional Health Ministers’ Conference in Livingstone, Zambia, 2003;
12. Colins A. “Contemporary Security Studies”, second edition, Oxford University Press, London, 2010;
13. Dahrendorf R. „Class and class conflict in industrial society“, CA Stanford University Press, California, 1959;
14. Kober K., Damne W. “Public Sector Nurses in Swaziland: Can the Downtown be Reversed” published in magazine “Human Resources for Health” 4/13, Imperial College, London, 2006;
15. Ondrejcsak R. “Introduction to Security Studies”, Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA), Bratislava, 2014;
16. UNDP, United Nations Development Program, “Human Development Report”, Oxford University Press, Oxford, 1994;
17. Фененко А. «Современная История Международных Отношении 1991-2018», учебное пособие, Издательство «Аспект Пресс», Москва, 2019

ელექტრონული და ინტერნეტწყაროები:

- ❖ “Commission on Human Security”, Human Security Now, Brussels, 2003 – see in detail: www.humansecurity-chs.org/finalreport/FinalReport.pdf ;
- ❖ “ბიოლოგიური ომი”. გვ.1.
<https://geoarmada.wordpress.com/2013/02/17/%e1%83%91%e1%83%98%e1%83%9d%e1%83%9a%e1%83%9d%e1%83%92%e1%83%98%e1%83%a3%e1%83%a0%e1%83%98-%e1%83%9d%e1%83%9b%e1%83%98/#more-1133>